

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

«KELISHILGAN»

Xorijiy tillar fakulteti

dekani N.B. Ataboyev

«   » 2025 y.

61010500-Gid hamrohligi va tarjimonlik faoliyati (fransuz tili), 60230200-
Tarjima nazariyasi va amaliyoti (fransuz tili) ta'lim yo'nalishlari
bitiruvchilari uchun "Leksikologiya", "O'rganilayotgan til tarixi", "Nazariy
fonetika", "Nazariy grammatika", "Stilistika va matn tahlili" fanlaridan
yakuniy davlat attestatsiyasi imtihon
DASTURI

Buxoro – 2025 y.

ANNOTATSIYA

KIRISH

1.1. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni.

Ushbu fan tilning fonetik jihatlari, grammatik strukturasi, tilning lug'at tarkibi, til birliklarining semantik xususiyatlari, frazeologik birliklari, so'z yasash usullari, til lug'at tarkibining etimologiyasi, lug'atshunoslik, til birliklarining shakllanishi va rivojlanishining umumiy qonuniyatlari, til variantlari, shevalarning funksional jihatlari, til tarixi hamda til taraqqiyotining qonuniyatlari kabi masalalarni qamrab oladi. Talabalar nazariy fonetika, nazariy grammatika, leksikologiya, o'rganilayotgan til tarixi, stilistika kabi aspektlarning ilmiy asoslari va filologik fanlar o'rtasidagi o'rni to'g'risidagi bilimlar bilan qurollanadi.

"O'rganilayotgan til nazariy aspektlari" fani ixtisoslik fanlar blokiga kiritilgan kurs hisoblanib, bosqichma bosqich 2,3,4-kurslarda o'qitiladi. Ushbu fan xorijiy tillar bo'yicha mutaxassislar tayyorlashga ixtisoslashgan ta'lim yo'nalishlari talabalarini uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, boshqa umumkasbiy va ixtisoslik fanlarining nazariy va uslubiy asosi bo'lib xizmat qiladi.

1.2. O'quv fanining maqsad va vazifasi

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarni til to'g'risidagi asosiy nazariy tushunchalar, chet tili o'rganishning uslub va yondashuvlari, tilning ilmiy bilimlar tizimida tutgan o'rni va ahamiyati bilan tanishtirish, ularga til sathlarining ma'naviy mulqot jarayonida kuzatiladigan asosiy qonuniyatlarni o'rganishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarda tilning ichki tuzilmasi, til qatlamlari va birliklarini ilmiy asosda tadqiq etish ko'nikmalarini shakllanirish hamda ularning bir-biri bilan o'zaro munosabatlari to'g'risida ilmiy-nazariy tushunchalarga ega bo'lishlarini ta'minlash vazifalarini bajaradi.

61010500-Gid hamrohligi va tarjimonlik faoliyati (fransuz tili) va 60230200-Tarjima nazariyasi va amaliyoti (fransuz tili) ta'lim yo'nalishlari bitiruvchilari uchun ixtisoslik fanlaridan

Yakuniy davlat attestatsiyasi sinovi yozma ishlari

BAHOLASH MEZONLARI

O'rganilayotgan til nazariy aspektlari ixtisoslik fanidan bakalavriat yo'nalishlariga yakuniy davlat attestatsiyasi sinovi yozma usulda o'tkaziladi. Har bir variant 4 savoldan iborat. Variantdagi 4 ta savolning har biridan olish mumkin bo'lgan maksimal bal 25 ga teng bo'lib jami 100 bal to'plash mumkin.

Har bir savolga javob to'g'ri va to'liq yoritilsa, **O'rganilayotgan til nazariy aspektlariga** doir zamonaviy nazariyalarni bilishi, mustaqil, aniq fikrlar asosida munammolarga ijodiy yondashgan holda yoritilsa, javobda ma'naviy yaxlitlikka

O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishuvi natijasida ona tilimiz va xorijiy tillarni o'rganishga e'tibor nihoyatda kuchaydi. Respublikamizda ta'lim tizimi xalqimizning boy milliy va ma'naviy xazinalariga hamda taraqqiy etgan boshqa mamlakatlar tajribalariga suyanagan holda rivojlanib bormoqda. Ushbu dastur chet tili bo'yicha bo'lajak mutaxassislariga tishunoslik fani taraqqiyoti jarayonida yaratilgan va fanda qo'llanib kelinyotgan "O'rganilayotgan til nazariy aspektlari"ni atroflicha yoritishga xizmat qiladi. Ushbu dastur oliy o'quv yurti bakalavriat darajasida fransuz tili o'rganuvchi talabalar uchun tayyorlangan bo'lib, ularga fransuz tilidan leksikologiya, nazariy fonetika, nazariy grammatika, o'rganilayotgan til tarixi, stilistika va matn tahlili kabi fanlardan tizimli bilim berish, lug'at tarkibi va leksik qatlam xususiyatlari to'g'risida chuqur ma'lumot yetkazishga mo'ljallangan. Dasturda fanning maqsad va vazifalari, talabalar bilimiga, matak va ko'nikmalariga qo'yiladigan talablar shuningdek o'rganilayotgan til nazariy aspektlari fani dasturining asosiy nazariy qismini, baholash mezonlari, bitiruvchilari uchun ixtisoslik fanlardan Yakuniy davlat attestatsiyasi sinovi savollari berilgan.

Tuzuvchilar:	O.O. Bobokalonov, Fransuz filologiyasi kafedراسi mudiri.
	N.B. Kuldashova, Fransuz filologiyasi kafedراسi dotsenti, f.f.f.d (PhD)
	M.M. Jo'rayeva, Fransuz filologiyasi kafedراسi dotsenti, f.f.f.d (PhD)
Taqribchilar:	M.M. Jo'rayeva, BuxMTI professori, Filologiya fanlari doktori
	Sh.R. To'ybo'yeva Fransuz filologiyasi kafedراسi o'qituvchisi.

Intilhon dasturi Buxoro davlat universiteti Kengushida ko'rib chiqilgan va tasdiqlangan.

2025 yil «31» yan va 2 dagi 6 - sonli bayonoma.

erishilgan bo'lsa, o'zlashtirish ko'rsatkichi 21.5-25 ball oralig'ida baholalanadi.

Savolga to'g'ri javob yozilsa, O'rganilayotgan til nazariy aspektlarini ilmiy-amaliy jihatdan asosi qimmiyatli yoritilgan bo'lsa, biroq tilshunoslik nazariyasining asoslarini, lingvistik qonunlar va tushunchalar kategoriyalarini, mulogot jarayonlarining funksional diskurs xususiyatlaridan foydalanishda ayrim noaniqliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa, o'zlashtirish ko'rsatkichi 21-18 ball oralig'ida baholalanadi.

Savolga asosan to'g'ri javob yozilsa, biroq qo'yilgan masalaning mohiyati, mazmuni, natijalari yuzaki yoritilsa, fikr-mushohada bayonida tarqoqlik kuzatilsa, o'zlashtirish ko'rsatkichi 17.5-14 ball oralig'ida baholalanadi.

Savolga javob noto'g'ri yozilsa, o'quv adabiyotidan so'zma-so'z ko'chirilgan bo'lsa yoki savollarga umuman javob yozilmagan bo'lsa, o'zlashtirish ko'rsatkichi 0 - 13, 5 ball oralig'ida baholalanadi.

No	Umumiy ball	Baho	Bakalavr talabasiining bilim darajasi	Ballar taqsimoti
1	22,5-25	A to (90-100)	Lisening mulogot jarayonlarini tahlil qilish usullarini qo'llash, natijay mulogot muammolari bo'yicha to'g'ri qator qabul qilish ko'nikmalariga ega. O'z yilgan savollar mazmunan aniq yoritilib, o'rganilgan kontriy til fonetik strukturasi, grammatik qurilishi va lug'at tarkibining asosiy tushuncha va kategoriyalari mazmun-mohiyati to'liq ochib berilgan. Ushunoslik nazariyasining asoslarini, lingvistik qonunlar va tushunchalar kategoriyalarini, mulogot jarayonlarining funksional diskurs xususiyatlarini bilishi va ulardan foydalanma olish bo'yicha mustakil, ijodiy fikr mavjudligi; javoblarda mantiqiy yaxlitlikka erishilgan va umumiy xulosalar qilingan. Imlo va sillabik xatolarga yo'l qo'yilmagan	8-8,5
2	18-22	Yaschi (70-89)	Javob to'g'ri yozilgan, unda lingvistik bilimlar asosli yoritilgan, ammo mulogot jarayonlarining funksional diskurs xususiyatlarini foydalanmagan yoki chakirliklarga yo'l qo'yilgan Javobda talabning mustaqil munshohada yuritilish qobiliyati seziladi. Ijodiy yondashuv mavjud. Talaba muammoli tahlil qilish qobiliyatiga ega.	6-7 5,5-6 3,5-4
3	14-17,5	Qoniqarli (60-69)	Savolga javobda masalaning mohiyati tushunilgan, ammo mazmun va natijalar yuzaki yoritilgan. Fikrlar bayonida tarqoqlik kuzatiladi. Javoblarda mantiqiylik tamoyili buzilgan. Tilshunoslikga ega, lekin tahlil yetarli emas.	5-6 4-4,5 3-4 2-3

4	0-13,5 gacha	Qoniqsiz (0-59)	Savol bo'yicha aniq tasavvurga ega emas. Umuman javob yozilmagan. Noto'g'ri javob va ma'lumot berilgan. O'quv adabiyotidan aynan so'zma-so'z ko'chirilgan	0-13,5
---	--------------	-----------------	--	--------

3.01. O'rganilayotgan til nazariy aspektlari fani dasturining asosiy nazariy qismi

3.01.1. LEKSIKOLOGIYA

1-mavzu. Leksikologiya faniga kirish

Fanning mazmuni. Leksikologiya terminining paydo bo'lishi va rivojlanishi. Leksikologiyaning boshqa fanlar bilan bog'liqligi. Fanning predmeti va ob'ekti, fanning metodi va ishlatilish yo'llari. Leksikologiya fanining bo'limlari va uning boshqa qismlari bilan bog'liqligi.

2-mavzu. Semasiologiya

So'z til lug'at tarkibining asosiy birligi sifatida. So'zning morfema, so'z shakli, so'z birkmasidan farqli xususiyatlari. Motivatsiya tushunchasi. Idiomatic va motivatsiya turlari: fonetik, morfologik, semantik. Ma'no va so'z ma'nosining tuzilishi. O'rganilayotgan til, ona tili va boshqa tillardagi so'zlarning semantik tuzilishi. So'z ma'nosining tuzilishini o'rganishda paradigmatika va sintagmatikaning roli. Konteksti va uning turlari. Sodd, tub, yasama va qo'shma so'zlarning o'ziga xos ma'nalari. So'z ma'nosi va uning tuzilishi. Frazologik birliklar ma'nolarining xususiyatlari, ma'no turlari tasnifi. So'zning leksik-semantik variantlari. Ma'no tuzilishida sinxronik va diaxronik qarashlar va uning rivojlanish qonuniyatlari. Lug'at birligini semantik guruhlariga ajratish. Semantik maydon. Monosemiya, polisemiya, eiperonimiya va eiponimiya muammolari. Sinonim, antonim va omonimlar masalalari, va ularning manbalari, tasnifi, tilni boyitishi va til rivojlanishidagi ahamiyati.

3-mavzu. So'zning morfologik tuzilishi

Bir va ko'p morfemali so'zlar. Morfemaning leksik birliklik Ekanligi. Morfemalar turlari va sinflari. So'z negizi va uning turlari. Hozirgi zamon ingliz tilida so'z tuzilishining turlari. So'z tuzilishiga diaxronik va sinxronik qarash. Morfemalar yasash. Morfema va allomorfealar. So'z tuzilishini morfemik tahlil qilish asoslari va ularning so'z yasash tahlilidan farqi.

4-mavzu. So'z yasash

So'z yasash usullari. So'zning asosiy tarkibiy qismlari. So'z negizi. O'zakning tuzilishi va semantikasi. Keng va kam tarqalgan usullar bilan so'z yasash. Leksik nomlashda so'z yasashning roli va o'rni. So'z yasash gatorlari zanjiri. Old qo'shimchalar va ularning turlari. Har xil mezonlarga asoslanib old qo'shimchalarni tasnif Elish. O'zak old qo'shimchalarning semantikasi. Yarim old qo'shimchalar yordamida so'z yasash. Konversiya, uning kelib chiqishi va asoslari. So'z yasash yo'lini aniqlashda konversiyadagi semantik aloqalarning asosiy mezon Ekanligi. Konversiyaning keng tarqalganligini belgilovchi asosiy omillar. Konversiyani tarjima qilish muammolari. Qo'shma so'zlarning so'z yasashning keng tarqalgan yo'llaridan biri Ekanligi. An'anaviy va zamonaviy

tishunoslikda qo'shma so'zlarni tasnif qilish asoslari. Qo'shma so'z yasashning har xil turlari, ularning keng tarqalganligi. Qo'shma so'zlarni ona tilga tarjima qilish yo'llari. Qisqartma so'zlar (abreviatsiya). Qisqartma so'zlarning turlari. Klippinglar. Qisqartma so'zlarni tarjima qilishdagi qiyinchiliklar. So'z yasashning boshqa usullari: ma'no kengayishi, tovush va urg'u ko'chishi, tovushga taqbid qilish va reduplikatsiya, grammatik shakllarning leksikalizatsiyalashuvi va so'z yasashda har xil turlarning birliguvu.

5-mavzu. Frazzeologiya

Frazzeologiyaniing maqsad va vazifalari. Turg'un va Erkin birkimallarni farqlash muammosi, ularni farqlovchi belgilar. Leksik birkish. Turg'un birkimallar va ularning har xil mezonlarga asosan tasnifi. Frazzeologik birkimallarning yuzaga kelish yo'llari. So'z va so'z birkimasining o'xshashligi va farqi. Frazzeologik birkimallar va ularni tarjima qilish muammolari.

6-mavzu. Etimologiya

Til lug'at tarkibining Etimologik jihatdan tasnifi. O'rganilayotgan tilda keyin paydo bo'lgan va boshqa tillardan kiritib kelgan so'zlar. Xorijiy tillardan kiritib kelgan so'zlarning turlari, o'zlashtirishi, assimilyatsiyasi, lug'at tarkibi va so'z yasash tizimiga ta'siri. Baynalmilal so'zlar. Etimologik lug'atlar.

7-mavzu. Leksikografiya

Leksikografiyaning fan sifatida rivojlanishi. Lug'atlarining asosiy turlari: Ensiklopedik, lingvistik, izohli va tarjima lug'atlari. Lug'at turlari muammosi va ularni yaratish usulblari. Lug'atlar uchun so'z tanlash, lug'at maqolalarining tuzilishi va boshqalar. Ingliz, nemis, fransuz va ispan tillardagi lug'atlarining asosiy turlari: izohli va tarjima lug'atlari, sinonimlar lug'ati, frazeologik birkimallar lug'ati, Etimologik, ideografik, maxsus lug'atlar, neologizmlar lug'atlari va boshqalar.

O'quv lug'atlarining tuzilishi (so'zlarning birkish yo'llari lug'ati, ko'p qo'llaniladigan so'zlar lug'ati). Turli lug'atlarda so'z ma'nolarini oqib berish yo'llari. Tarjima jarayonida lug'at bilan ishlash, So'zning izohli tahlilini o'rganish, boshqa lug'atlardagi izohlari bilan qiyoslash. Til lug'at tarkibining o'zgarishi sosiolingvistik hodisa Ekanligi. Lug'at tarkibining sifat va son jihatdan o'zgarishi. Lug'at tarkibining leksik va stilistik tasnifi. So'zlarni ishlatisi jihatdan tasnif Elish. Umumistimol so'zlari va maxsus leksika. Arxaizmlar, istorizmlar, neologizmlar, ularning tarixiy bog'liqligi va o'zaro ta'siri. Asosiy va yordamchi so'z turkumlarining son jihatidan o'zaro farqi. Nomslashning faolligi va lug'at tarkibining boyish yo'llari. So'zning ma'no tarqiqiyoti rivoji, boshqa tillardan kirgan so'zlar qatlami.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Annie Berthet, Catherine Hugot, V. Kizirian, Béatrix Sampsonis, Monique Wændendries. *Aller Ego 2. France. Hachette, 2006.*
2. G. Vigner. *Enseigner le français comme langue seconde .Cie International,*

France, 2000.

3. Lingvistikcheskoy ensiklopedicheskoy slovar. – M., 1999

1. Tursunov U. va boshqa, Hozirgi o'zbek adabiy tili, T., 1965;

2. Hozirgi o'zbek adabiy tili, I-j, T., 1966;

Mirzayev M. va boshqa, O'zbek tili, T., 1970.[1]

3.01.2. O'RGANILAYOTGAN TIL TARIXI

1-mavzu. Roman - german tillari haqida umumiy ma'lumot

Roman va german tillarining hind-evropa tillar oilasida tugan o'rni. Hozirgi zamon roman va german tillari, ularning tarqalishi va tasnifi. Roman va German qabilalari haqidagi ma'lumotlar: (Piteas, Yuliy Sezar, Tasit) roman va german qabilalarining tasnifi va "xalqlarning buyuk ko'chishi" davrida ularning joylashishi. Roman - german va roman tillarining o'ziga xos xususiyatlari: undoshlarning birinchi ko'chishi, Grimm qonuni, Verner qonuni, unllarning o'zgarishi, otlarning turlanish tizimi, fe'llarning miqdor o'zgarishi va suffiksli fe'llarga ajralish tizimi, qadimgi alifbo, roman va german tillarining Eng muhim yozma yodgorliklari va ularning tasnifi.

2-mavzu. Tillar tarixini davrlashtirish muammosi

Evropa qit'asida Kelt qabilalari. Rim qo'shinlarining Britaniya orollarini bosib olishi, Rimliklar qurgan tarixiy obidalar. Mintaqada g'arbiy german qabilalari va ularning Rim bilan aloqasi. Anglo-sakson, friz va yut qabilalarining Britaniya orollarini istilo qilishi va anglo – sakson davlatlarining yuzaga kelishi. Lotin tili va uning roman tillarining shakllanishidagi o'rni va ahamiyati. Qadimgi alfavtlar va yozma yodgorliklar Nemis tilining paydo bo'lish tarixi. Roman-german tillari tovush tizimining tarixiy qonuniyatlari; palatalashuv. Sonor undosh birkimallari oldida unllarning cho'zilishi, keyingi undoshning tushib qolishi natijasida unllarning cho'zilishi. Undoshlarning birinchi va ikkinchi ko'chishi.

3-mavzu. Morfologiya

Roman-german tillari morfologiyasi. Oning grammatik kategoriyalari: rod, son, kelishik. Negiz asosida otlarning qadimgi tasnifi. Otlarda ko'plik shakllarining hosil bo'lishi va ularning turlari. So'zning morfologik strukturasini. Ichki fleksiya yordamida o'zakdagi unllarning o'zgarishi. Tashqi fleksiya. Fleksiyasiz tovush almashinishi.

4-mavzu. Qadimgi german va roman tillarida sifat, olmosh va son

Sifatning ikki xil turlanishi: kuchli va kuchsiz turlanish, turlanishlarning paydo bo'lishi. Kishilik olmoshlari, olmoshlarda grammatik kategoriyalar: shaxs, son (ikkitlik sonining mavjudligi), Ko'rsatish olmoshlarining paydo bo'lishi. Sanog sonlar. Tartib sonlar.

5-mavzu. Qadimgi roman-german davrida fe'l

Kuchli va kuchsiz fe'llar. Preterit – prezent fe'llar va ularning morfologik xususiyatlari. Suppletiv fe'llar. Fe'llarning asosiy grammatik kategoriyalari: shaxs, son, zamon, mayl. Fe'lning analitik shakli masalasi. Nisbat kategoriyasi.

6-mavzu. Qadimgi roman va german tillarida sintaksis
Sintaksis. Gap turlari. Soʻroq gaplarda soʻz tartibi. Gapda bosh boʻlaklarning ifoda etilishi. Sodda gapda sintaktik aloqalarning ifodalinishi. Kelishiklarning vazifalari.

7-mavzu. Qadimgi roman-german tillari lugʻat boyligi
Roman-german tillari lugʻat tarkibi va ularning taraqqiyoti. Lugʻat tarkibining xususiyatlari. Umum hind – evropa va umum roman va german soʻzlari, lugʻat tarkibining boyib borishi va uning turli yoʻllari: Affikslar yordamida soʻzlar yasash. Soʻz yasash jarayonining mahsuldor va kam mahsullik xususiyatlarini aks ettiruvchi affiksalar. Qoʻshma soʻzlar, qoʻshma soʻzlarni hosil qilish yoʻllari. Tovush almashishi (umlaut). Eski soʻzlarning yangi maʼnoga Ega boʻlishi. Oʻzlashtirma soʻzlarning ishlatilishi.

8-mavzu. Oʻrganilayotgan til tarixining oʻrta davri
Oʻrta davrning asosiy tarixiy voqealari. Unlilar tizimining oʻzgarishi. Urgʻusiz unilarning hosil boʻlishi va ularning keyinchalik tushib qolishi. Oʻrta davrda unilarning choʻzilishi va qisqarishi. Diftonglarning choʻzilishi va qisqarishi. Diftonglarning oʻrta davrda choʻzilishi va qisqarishi. Diftonglarning oʻrta davrda monofonglashuvi. Yangi diftonglarning hosil boʻlishi. Undoshlar tizimining oʻzgarishi. Oʻrta davrda grafiksidagi oʻzgarishlar. Morfologiya. 12-15 asrlarda morfologiyada sodir boʻlgan oʻzgarishlar. Otlarning turlanishida turlanishda kelishiklarning soddalashib borishi va ularning predlogi birkimlar bilan almashirilishi. Sifat darajalari. Qiyosiy darajalarda analitik shaklning yuzaga kelishi. Olmoshlar turlanishida ikki kelishikning tizimga oʻtishi. Koʻrsatish olmoshlarida ikki turning hosil boʻlishi. Yangi olmoshlarining paydo boʻlishi. Aniq va noaniq artikllarning paydo boʻlishi. Kuchi feʼllar tizimidagi oʻzgarishlar. Feʼl boʻyicha hozirgi zamon sitadosh shakllarning oʻziga xos xususiyati. Feʼlning aniq, majhul va oʻlgan zamon shakllarining yuzaga kelishi. Ravishdosh va infinitivning paydo boʻlishi. Ravishlarning suffiksalar yordamida yasalishi. Suffiksning soddalashuvi.

9-mavzu. Roman-german tillarida sintaksis
Gapning bosh boʻlaklaridagi qatʼiy tartibning asta – sekin qaror topishi. Qoʻshimcha gaplarning rivojlanishi. Oʻrta davr lugʻat tarkibining oʻziga xos xususiyatlari. Jitimiy tuzimning oʻzgarishi, hunarmanchilik, savdo-sotiq va qishloq xoʻjaligi taraqqiyoti munosabati bilan lugʻat tarkibining boyib borish yoʻllari. Eskirgan soʻzlarning yangi maʼnoda ishlatilishi, affiksalar yordamida yangi soʻzlarning ishlatilishi. Ikki til, yaʼni skandinav va fransuz tillari hisobiga ingliz va nemis tili lugʻati tarkibining boyib borishi.

10-mavzu. Tillar taraqqiyotining yangi davri
Roman-german tillari taraqqiyoti tarixining yangi davridagi asosiy tarixiy voqealari. Milliy tilning vujudga kelishida poytaxt shevasining ahamiyati. Maxalliy shevalarning saqlanib qolishi va ularning jitimiy koʻrinishlari. Kasb – hunar jargonlarining paydo boʻlishi. Kitob nashr qilinishi munosabati bilan milliy tili yozma shaklining keng tarqalib borishi. Yangi davrda sodir boʻlgan asosiy fonetik oʻzgarishlar. “Unlilarning buyuk koʻchishi”. Urgʻusiz boʻgʻindagi unilarning tushib qolishi. Yangi unli tovushlarning paydo boʻlishi. Unlilar va

undoshlar tizimida sodir boʻlgan boshqa oʻzgarishlar. Tillar grammatik tizimida sodir boʻlgan oʻzgarishlar. Feʼllarning notoʻgʻri tushlanishi tizimidan toʻgʻri feʼllar guruhiga oʻtishi. Majhul nisbatning rivojlanishi, ish – harakat va holat passivi maʼnolarning farqlanishi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Evans, Vyvyan; Green, Melanie (2006). *Cognitive Linguistics*. An Introduction. Routledge. ISBN 0-7486-1831-7.
2. Ferdinand de Saussure: *Course in general linguistics*. Philosophy Library, New York 1959, ISBN 978-0-231-15727-8.
3. Garric, Nathalie, 2001, *Introduction à la linguistique*, Paris, Hachette (ISBN 978-2-01-145460-7).
4. Moeschler, Jacques & Auchlin, Antoine, 2000, *Introduction à la linguistique contemporaine*, 2e édition, Paris, Armand Colin (ISBN 978-2-200-25124-6).

3.01.3. NAZARIY FONETIKA

1-mavzu. Oʻrganilayotgan tilda segment fonemalar

Segment fonemalarning artikulyasion tomoni: tovushlar hosil boʻlishining toʻrt mexanizmi (kuch, tebranish, rezonatorlik va toʻsinqi engish), ularga aloqador boʻlgan nutq organlari. Nutq organlarining tuzilishi, faoliyati va vazifalari. Unli tovushlarni tasnif qilishda oʻzbek, rus, Evropa va Amerika olimlarning fikrlari. Unlilarning talaffuz turgʻunligiga koʻra (monofong, diftong, diftongoid), filning gorizontali va vertikal harakatiga koʻra, lablarning holatiga koʻra, tarixiy choʻzilgiga koʻra, nutq organlarining taranglashuviga koʻra tasnifi. Oʻrganilayotgan til unillarini rus va oʻzbek tili unillari bilan qiyoslash. Undosh tovushlarni tasnif qilishda rus, oʻzbek, ingliz, nemis, fransuz, ispan va amerika olimlarning fikrlari. Undosh tovushlarni tovush paychalarning ishtirokiga koʻra va talaffuz kuchiga koʻra: faol va passiv nutq organlariga koʻra; tovush hosil boʻlishida toʻsinqning turiga koʻra va shovqinning xarakteriga koʻra; kichik tilning faoliyatiga koʻra tasnifi. Oʻrganilayotgan tilda affrikat tovushlarining soni haqida fikrlar. Oʻrganilayotgan tildagi undoshlarni rus va oʻzbek tili undoshlari bilan qiyoslash. Unli va undosh tovushlarning hosil boʻlishida asosiy farqlar. Turli tillarda mayjud bir xil tovushlarning sifat jihatidan farqlanishi. Artikulyasion baza tushunchasi. Segment fonemalar hosil boʻlishining akustik tomoni: nutq tovushlarining, fizik xususiyatlari (tovush tebranishi, choʻzilgisi, ovoz toni), ularning artikulyasion shakli. Segment fonemalarning fonologik tomoni: fonemaga taʼrif berish nuqmasi.

2-mavzu. Fonema nazariyasi

Fonemaning uch xususiyati yaxlitligidan iboratligi: uning material (talaffuz) tomoni, abstraktligi, umumiyligi, funksional, yaʼni maʼno farqlay olish xususiyati. Fonema va uning variantlari (allofonlar). Segment fonemalarning konstitutiv va distinktiv vazifalari. Urgʻusiz unililar va ularning tasnifi. Transkripsiya va uning

turlari. Nutq tovushlarining o'zgarishi va ularning turlari. Bu haqda Moskva va Sankt Peterburg olimlarining qaratishlari. Assimilyatsiya, akkomodatsiya va Elizyia kabi tovush o'zgarishi xususiyatlari.

3-mavzu. Tillarda bo'g'in qurilishi

Bo'g'in fonetikaning talaffuz birligi sifatida. Bo'g'inning nutqdagi vazifalari. Bo'g'in hosil qiluvchi tovushlar. Bo'g'inning tarkibiy qismlari va turlari. Bo'g'in boshida va oxirida unli va undoshlarning birka olishi. O'rganilayotgan xorijiy tilda bo'g'in ajratish qoidalari. Bo'g'in haqida mavjud nazariyalar. Bo'g'inning vazifalari.

4-mavzu. So'z urg'usi

So'z urg'usi tushunchasi, ularning turlari (dinamik, musiqiy, sifa va miqdor urg'ulari). So'z urg'usining xususiyatlari. Urg'uning o'rni va darajasi. Urg'u o'rini belgilovchi omillar (ressessiv, ritmik, grammatik va semantik), ularning o'zaro munosabati. So'z urg'usining vazifalari.

5-mavzu. Intonatsiya

Intonatsiya ta'rif. Tor va keng ta'rif. Intonatsiyaning tashkiliy qismlari va ularning vazifalari. Intonatsiya va prosodiya. Intonatsiyaning melodik komponenti, uning ta'rif va vazifalari. Tekst hosil qilishda melodik komponentning roli. Melodik komponentning turlari. Intonatsiyaning gap urg'usi komponenti, uning ta'rif va vazifalari. Gap urg'usining turlari. Gap urg'usi va so'z urg'usi munosabati. Gap urg'usining matn tuzishda ritmik va intonatsion guruhlar hosil qilishdagi roli. Gap urg'usining melodik komponent bilan o'zaro munosabati va gapning kommunikativ markazini hosil qilish qobiliyati. Gap urg'usining vazifalari. Intonatsiyani yozma ifodalash turlari (L. Armstrong va L. Lord sistemasi va R. Kingdon metodi). Intonatsiyaning raqamli va pog'onali ifodalinishi. Intonatsiyada nutq tezligi (temp), ovoz bo'yog'i (tenbr), pauza (to'xtam) va ritm (urg'uli va urg'usiz bo'g'inlar ketma-ketligi) kabi birliklarning vazifalari. Intonatsiyaning fonologik vazifasi. Intonema tushunchasi. Intonatsiyaning matn hosil qilish vazifasi.

6-mavzu. Nutqning fonostilistik xususiyatlari

Fonostilistikning asosiy o'rganish ob'ektlari. Talaffuz normasi va uning stilistik farqlanishi masalasi. Fonetik uslublarni ifodalashda Ekstralingvistik va paralingvistik vositalar. Tovush va intonatsiya stilistikasi. Intonatsion uslub turlari. Fonetik sinonimiyaga masalasi. Tovushlar sinonimiyani tushunchasi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Neveu, Franck. 2011. Dictionnaire des sciences du langage. 2e éd. Paris. Armand Colin (ISBN 978-2-200-27003-2).
2. Saussure, Ferdinand de. 1916 (réimpr. 1995). Cours de linguistique générale. Paris. Payot (ISBN 978-2-228-88942-1).
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М., 2004.
4. Ахшина А.А. Посobie по курсу «Введение в языкознание» - М., 1969.
5. Брусенская Л.А. Учебный словарь лингвистических терминов. – Ростов

н/д., 2005.

6. Маджидова Р., Султонова Ш. Введение в языкознание. – Т., 2020.
7. Маслов Ю.С. Введение в языкознание. – М., 2007.
8. Немченко В.Н. Введение в языкознание. – М., 2008.
9. Реформатский А. Введение в языкознание. – М., 2006

3.01.4. NAZARIY GRAMMATIKA

1-mavzu. Nazariy grammatika faniga kirish

Morfologiya va sintaksis. Grammatikaning ta'rif. Grammatik shakl va grammatik ma'no. Til va nutq. Aktualizasiya. Grammatik qurilishning birliklari. Tilni grammatik jihatdan tasvirlashning turlari. Grammatikadagi metod va nazariy yo'nalishlar. Grammatikadagi asimmetriya hodisasi. Funktsional yondashuv. Grammatik kategoriyalar. Grammatik kategoriyaning mazmun plani. Grammatik kategoriyaning ifoda plani.

2-mavzu. Morfologiya

O'rganilayotgan tilning grammatik vositalari: so'z tartibi, yordamchi so'zlar, grammatik qo'shimchalar, urg'u va intonatsiya, o'zak tarkibidagi tovushlar o'zgarishi. Morfema, morf' allotmof va ularning strukturaviy turlari. Morfemalarning turlari. Analitik shakl tushunchasi. Til grammatik tizimining xususiyatlari. So'z turkumi. Asosiy so'z turkumlari. Mustaqil va yordamchi so'zlar. O'rganilayotgan tilda so'z turkumlarining umumiy xususiyatlari. So'z turkumlarining shakl va ma'nolari. Transpozitsiya hodisasi.

3-mavzu. Ol so'z turkumi

Xorijiy tilda olingan distributiv belgilari. Ularning boshqa so'z turkumlari yordamida qo'shilishi. Olingan so'z turkumi sifatida morfologik va semantik xarakteristikasi. Otlarning asosiy semantik guruhlari. Son kategoriyasi. Otlarda ko'plik kategoriyasining ishlatilishi. Jamlovchi va partitiv otlar. Determinativlar. Determinativlarning so'z turkumi sifatidagi umumiy xossalari. Determinativlarning semantikasi. Kelishik kategoriyasi, kelishik kategoriyasi haqida har xil nazariyalar. Egalik kelishigining shakli va uning qo'llanish xususiyatlari. Aniqlik-noaniqlik kategoriyasini ifodalovchi asosiy vosita. Artiklning umumnazariy muammolari, artiklning funksiyalari, Rod kategoriyasi

4-mavzu. Sifat va ravish

Sifat so'z turkumi sifatida. Uning asosiy xususiyatlari. Sifatning semantik tasnifi. Qiyoslash kategoriyasiga oid olmoshlarining semantikasi, sintaktik xossalari, grammatik kategoriyalari va shakllari. Ravishning semantik - grammatik guruhlari. Advetbializasiya.

5-mavzu. Fe'l

Fe'l - so'z turkumi sifatida. Uning leksik, morfologik va sintaktik xususiyatlari, umumiy va firq qiluvchi tomonlari. Fe'lning morfologik vazifasiga

ko'ra tasnifi: mustaqil fe'llar, o'timli va o'timsiz fe'llar, ma'no jihatidan tugallangan va tugallanmagan fe'llar. Fe'llning grammatik kategoriyalari: aspekt (tarz) kategoriyasi, nisbat kategoriyasi. Majxul nisbatning keng tarqalish sabablari. Majxul konstruksiyalarning qo'llanish xususiyatlari. Fel mayllari. Ular to'g'risidagi zamonaviy konsepsiyalar. Fe'llning semantik - grammatik guruhlari. Fe'l tizimidagi grammatik ma'nolarni ifoda qilish vositalari. Fe'llning shaxssiz formalari. Infinitiv, gerundiy va sifatosh.

6-mavzu. Son, Olmosh

Son-so'z turkumi sifatida. Conning turlari. Sonning gapdagi vazifalari. Olmosh so'z turkumi sifatida. Olmoshning kelishik kategoriyasi. Olmoshning semantik va strukturaviy turlari.

7-mavzu. Yordamchi so'z turkumlari

Artikl, ko'makchi, bog'lovchi, yuklama va modal so'zlar.

8-mavzu. Sintaksis

Gap tushunchasini aniqlash xaqidagi asosiy fikrlar. Gapni aniqlashda klassik yondashuv. Gap tasnifi. Gapning maqsadga ko'ra turlari: bir bosh bo'lakli va ikki bosh bo'lakli gaplar. Gapda ellipsis tushunchasi. Bir bosh bo'lakli va ikki bosh bo'lakli gaplarning farqi. Gap – kommunikasiya birligi sifatida, gapning vazifasi, tuzilishi. Asosiy va ikkinchi darajali bo'laklar. Ega. Eganing ifoda vositalari. Kesim - gapning asosiy belgisi sifatida. Modallik tushunchasi. Kesimning asosiy xususiyati. Modallik kategoriyasining ifoda usullari. So'z birligmasi. Birkima xosil bo'lish omillari. So'z birligmasining strukturaviy - funksional tipologiyasi. So'z birligmasining komponentlari o'rtasidagi semantik munosabatlar. Gap birligmasining strukturaviy tiplari. Gap bo'laklari va so'z turkumlari o'rtasidagi bo'laklarning strukturaviy munosabatlarning o'ziga xos shakllariga Ega bo'lgan munosabat. Predkativlik munosabatlarning o'ziga xos shakllariga Ega bo'lgan gaplar. Qisqartirilgan sintaktik strukturaga Ega bo'lgan gaplar. To'liqsiz gaplar. Alov gaplar. Polipredkativlik va murakkablashgan gaplar. Qo'shma gaplar. Bog'langan qo'shma gaplar. Ergashgan qo'shma gaplar.

9-mavzu. Til grammatik strukturasi tahlil qilishning zamonaviy metodlari

O'rganilayotgan til grammatik tuzilishining o'ziga xos xususiyatlari. Grammatik ma'noni ifoda Ehuvchi vositalar. Grammatik kategoriyalar. Grammatik shakl va grammatik ma'no tushunchalari. So'zning sintetik va analitik shakllari. So'z turkumlari va gap bo'laklari orasidagi munosabat. So'zning morfologik strukturasi. Morfema va uning turlari. Kombinatorika tushunchasi. Morfologiya va Sintaksis. Sintaktik strukturalar. Sintaksisda modellash tushunchasi. Gapni tahlil qilish metodlari. Grammatikning turlari: an'anaviy grammatika, mantiqiy grammatika, strukturaviy grammatika, bevosita tashkil Ehuvchilarga ajratish grammatikasi, transformasion grammatika, generativ grammatika, kelishik grammatikasi, kognitiv grammatika. O'rganilayotgan tilda til birliliklari orasida kuzatiladigan sintaktik aloqalar turlari; Koordinatsiya, Subordinatsiya, Predikatsiya, Birlamchi va ikkilamchi predikatsiya tushunchalari. Murakkab tarkibli strukturalar. Polipredkativ qurilmalarning strukturaviy-funksional tahlili.

1. G. Ugnér. Enseigner le français comme langue seconde. Clé International, France, 2000.
 Скворцов Г.Л. Учебник по устному переводу. Французский язык. - Санкт-Петербург, 2000.
 Qu'shimcha adabiyotlar
 А.Ж.Купцова "Устный перевод (Экономика и бизнес) учеб, пособие. "МИРБИС" М-2013

Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика. СПб,2004
 . Вербицкая М.В., Беляева Т.Н., Быстрицкая Е.С "Устный перевод" Английский язык – М. Феникс–2009
5120100-Филология ва тиларни o'qitish (fransuz tili) ta'lim yo'nalishi
bitiruvchilari uchun ixtisoslik fanlaridan
Yakuniy davlat attestatsiyasi shovi savollari

3.01.1 Leksikologiya fani bo'yicha:

1. Qu'est-ce que c'est que la lexicologie ?
2. La forme grammaticale (morphologique)
3. A quelles autres branches est liée la lexicologie ? Citez des exemples
4. Qu'est-ce que la notion du mot?
5. Quand le français est devenu la langue de civilisation et de diplomatie européennes?
6. Donnez la définition du mot
7. Quels sont les types de signification lexicale ?
8. Qu'est-ce que c'est qu'une restriction ?
9. Qu'est-ce que c'est qu'une extension ?
10. A quoi servent la restriction et l'extension ?
11. Qu'est-ce que c'est la métonymie et synecdoque ?
12. D'après quel principe un même morphème garde la même notion?
13. Qu'est-ce que c'est la méaphore ?
14. Pourquoi on utilise le principe morphologique dans la conjugaison des verbes?
15. Citez les exemples de la méaphore et de la métonymie – des textes étudiés.
16. Qu'est-ce que c'est les euphémismes ?
17. A quoi servent les euphémismes ?
18. Qu'est-ce que c'est qu'une litote ?
19. Comment convaincre l'intérêt de la prononciation ?
20. Qu'est-ce que c'est que l'hyperbole ?
21. Quel est le rôle des préfixes dans la formation des mots de la langue française ?

22. Quelles significations ajoutent aux mots les préfixes ?
23. Citez les préfixes productifs ?
24. Quels suffixes nominaux connaissez-vous ?
25. Avec quel verbe la majorité des verbes intransitifs se conjuguent ?
26. Citez des exemples des suffixes des noms d'agent.
27. Citez des exemples des suffixes des noms abstraits
28. Citez des exemples des suffixes appréciatifs
29. Quels suffixes importants pour la formation des adjectifs pouvez vous citer ?
30. Qu'est-ce que vous connaissez sur la suffixation dans les verbes et les adverbes ?

31. Quelles parties du discours peuvent se substantiver ?
32. Parlez de l'adjectivation et de l'adverbialisations
33. Donnez la définition de l'abréviation
34. Combien de types de l'abréviation existent-ils dans la langue française (précisez votre réponse) ?

3.01.2. O'rğanilayotgan til tarixi fani bo'yicha:

1. A quoi contribue le prestige de la langue classique et de la littérature ?
2. Quels traits mettent fin à la guerre de Hollande ?
3. A partir de quelle année le latin est définitivement éliminé des rapports internationaux ?
4. Quels sont les deux degrés de la connaissance ?
5. La forme synthétique et analytique
6. Les relations paradigmatiques et syntagmatiques
7. Quels sont les 5 principes qui se présentent en français ?
8. A quoi sert le principe hiéroglyphique ?
9. A quoi aboutissent les tendances qui avaient agi durant les siècles précédents ?
10. Au cours du quel siècle les noms changent fréquemment de genre ?
11. Quels sont les mots du genre féminin au XVIe siècle ?
12. Quelle est la particularité du XVIIe siècle ?
13. Au lieu de quoi au XVIIe siècle on emploie des pronoms adverbiaux *en* et *y* ?
14. Grâce à quoi le participe s'oppose nettement à l'adjectif verbal ?
15. Suivant quelle règle les temps composés utilisent les verbes auxiliaires avec plus de circonspection ?
16. Quel verbe on utilise pour exprimer l'état et le résultat ?
17. La normalisation de la langue en premier lieu quoi touche-t-elle ?
18. Le complément direct exprimé par un pronom personnel quoi précède-t-il ?

19. Quand le complément direct exprimé par un pronom personnel précède immédiatement le verbe ?
20. Le nombre de quelles conjonctions augmente toujours et est appelé à spécifier les relations de plus en plus complexes ?
21. Depuis quel siècle la question indirecte est introduite régulièrement par ce que et ce qui ?

22. Quel verbe on emploie pour souligner l'action ?

23. Au cours du quel siècle les noms changent fréquemment de genre ?

24. Quels sont les mots du genre féminin au XVIe siècle ?

25. Quelle est la particularité du XVIIe siècle ?

3.01.3. Nazariy fonetika fani bo'yicha:

1. Qu'est-ce que c'est que la phonétique ?

2. Qu'est-ce que c'est que la phonologie ?

3. La prononciation : une compétence physique qui touche à la personne
4. Combien de périodes le français tolère l'articulation diphtonguée avec un (e) faible ?

5. Vers la fin de quel siècle la prononciation de (a) s'était stabilisée ?

6. Pour la majorité des quels mots la prononciation (a) s'était stabilisée ?

7. A partir de quel siècle -s dans les groupes consonantiques commence à être prononcé (puisque, jusque) ?

8. La question de la norme en phonologie

9. Pourquoi travailler à améliorer la prononciation ?

10. Classification des voyelles

11. La prononciation d'une nouvelle langue : une variété de performances et d'intérêts

12. Qu'est-ce que c'est que la prosodie ?

13. Qu'est-ce que c'est que la poésie ?

14. Comment positiver l'attitude face à la prononciation ?

15. Faut-il viser l'intelligibilité en prononciation ?

16. Est-il possible d'obtenir une bonne prononciation dans une nouvelle langue ?

17. La surdité phonologique

18. Quelles connaissances doit-on avoir en phonétique ?

19. Des difficultés variables suivant les langues

20. Les approches communicatives et la prononciation

21. La prononciation et l'importance de l'établissement de la confiance

22. Comment évaluer la prononciation ?

23. Pourquoi travailler à améliorer la prononciation ?

24. Comment convaincre l'intérêt de la prononciation ?
25. Comment positiver l'attitude face à la prononciation ?
26. Faut-il viser l'intelligibilité en prononciation ?
27. Est-il possible d'obtenir une bonne prononciation dans une nouvelle langue?
28. La surdité phonologique

3.01.4. Nazariy grammatika fani bo'yicha:

1. La valeur grammaticale (morphologique)
2. La catégorie grammaticale (morphologique)
3. Un domaine marqué par la variabilité – c'est quoi ?
4. Qu'est-ce que c'est que l'orthoépée?
5. La particularité du système des parties du discours (P.d.D)
6. Qu'est-ce que c'est que l'orthographe?

7. Hiérarchie des parties du discours
8. Le substantif comme une partie du discours
9. La catégorie générale du substantif
10. La catégorie du genre
11. La catégorie du nombre
12. La notion grammaticale du verbe
13. La classification sémantique des verbes
14. Les catégories grammaticales du verbe
15. Le mode et la modalité
16. La catégorie de la personne, le mode
17. L'impératif, le subjonctif
18. Mode de l'indicatif
19. Mode du conditionnel
20. Catégorie du temps
21. Catégorie de l'aspect
22. Catégorie de la voix
23. Adjectif comme une partie du discours
24. Classification sémantique de l'adjectif
25. Catégories grammaticales de l'adjectif
26. Classification des adverbes d'après le sens sémantique
27. Pronom comme une partie du discours
28. Classifications sémantiques des pronoms